

de 1918 (Tusquets, 2018). Quintana disseciona els textos que constitueixen el llibre *Catalans de 1918* tot cercant l'origen i la seva data de publicació, el que anomena *context de publicació*, per tal de certificar com es tracta d'uns textos que es van revisant i que fan que el llibre sigui fruit d'un procés de reelaboració d'uns deu anys. Quintana reflexiona sobre el caràcter autobiogràfic del llibre i, a partir de les diferents teories més divulgades, especialment la del *pacte autobiogràfic* de Philippe Lejeune, d'identitat entre l'autor, el narrador i el personatge, reflexiona sobre la singularitat del llibre en el conjunt del nucli del diari i el dietari del poeta de *Les irrealms omegues*. I, alhora, tot esmentant els estudis de J. M. Balaguer, remarca com *Catalans de 1918* esdevé un llibre clau per al poeta per tal de desplegar i sintetitzar el seu ideari estètic a partir de mestres, com són Fabra i Carner, i companys generacionals, representats emblemàticament per Joaquim Folguera, Joan Salvat-Papasseit i Carles Riba.

Un altre text poc conegut i ben interessant que Quintana destaca és el *Diari per a Clara*, datat l'agost de 1964, i editat per Carmen Sobrevila, destinatària de l'escrit, el 1998. El text, no inclòs per Foix a la seva obra completa, que sí es troba i es pot llegir en l'edició de Jordi Cornudella, planteja no pocs interrogants interessants sobre l'escriptura autobiogràfica del poeta i la seva obra que Quintana exposa al seu article.

Poc o molt, tots els autors del llibre, tal com el títol anuncia, *El 1918 de J. V. Foix. Cent anys d'una data decisiva*, i el cicle de conferències proposava, miren d'aclarir la importància de la data en l'obra i la biografia del poeta i el seu context històric i generacional. Sens dubte, el 1918 serà sempre, però, abans de res, l'any en que neix un gran poeta, J. V. Foix, que estampa a la revista *Trossos* els seus primers poemes, començant per «Gertrudis», dignes de ser publicats després en llibre. El poeta rebutjà sempre els poemes escrits anteriorment al 1918. Mite fundacional, el de «Gertrudis» que retorna en l'última obra del poeta, *Cròniques de l'ultrason*, com el de l'any 1918, que quedarà per sempre més fixat en el títol de dos dels grans llibres de J. V. Foix.

Per als amants del poeta de Sarrià, i els estudiosos de la literatura catalana i de la seva obra, aquest llibre esdevé a partir d'ara de referència obligada per a aprofundir en la lectura i l'estudi de la seva obra i d'aquests dos llibres claus que són el *Diari 1918* i *Catalans de 1918*. I és, també, a partir de l'obra de J. V. Foix, una invitació erudita, i alhora apassionant, a la lectura profunda, a la relectura i al plaer de la literatura.

Manuel GUERRERO BRULLET

REIG, Eugeni S. (2019): *Des del meu racó. Selecció d'articles, estudis i ressenyes*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi, 424 p.

Eugeni Reig no és un lingüista però actua com si ho fos. Per descomptat que no volem acusar-lo de practicar l'intrusisme sinó, ans al contrari, de felicitar-lo perquè, a pesar de no haver rebut una formació reglada en lingüística, ell mateix s'ha dotat d'una formació autònoma en la matèria mentre exercia d'enginyer, talment com va fer el mestre Fabra, també enginyer. Ambdós, en un moment donat, van abandonar l'exercici de la professió que els permetia guanyar-se la vida i es van dedicar plenament al conreu de la seua llengua. No es tracta ara d'establir paral·lelismes infinits entre tots dos, però en direm un més, que és el que justifica la ressenya present: si les *Converses filològiques* (1954-1956) de Pompeu Fabra són un aplec d'articles sobre la llengua normativa publicats en la premsa de principis del segle XX (1919-1929), *Des del meu racó*, d'Eugeni Reig, també ho és, com diu el seu subtítol, però de gairebé un segle després: 2008-2017.

Els continguts lingüístics del llibre són diversos, encara que hi domina el lèxic, que es troba en l'origen de les preocupacions per la llengua del seu autor, com demostren els altres llibres publicats per ell: *El valencià en perill d'extinció* (1999), *Les nostres paraules* (2008), *El valencià de sempre* (2015) i *El borum i els gospins* (2017). Certament, només hi ha un títol que afluïx clarament al vocabulari, el de 2008, perquè els altres no ens suggereixen el tema real de què s'ocupen, començant per l'alarmant *perill d'extinció*, seguint pel poètic *de sempre*, i acabant pels intrigants *borum* i *gospins*. Cal aclarir, doncs, que

el perill d'extinció no es refereix al valencià en conjunt sinó al del seu vocabulari tradicional, el mateix que ell diu «de sempre» i que s'exemplifica en portada del penúltim llibre.¹ I el rovell de l'ou de tota la tradició lèxica que reivindica el nostre autor és Alcoi, la seua ciutat nadiua, com es reitera adesiara al llarg de la lectura de *Des del meu racó*, un altre títol que no ens suggereix cap matèria lingüística.

Però el llibre parla de llengua i, concretament, de llengua catalana. I ho fa ben extensament: al llarg de 424 pàgines ben denses. El cos del text el constitueixen tres parts fonamentals: els «articles» (breus, de periòdic o pàgina web), els «estudis» (de revista especialitzada) i les «ressenyas» (algunes de revistes de lingüística). Poc més de la meitat del volum l'ocupen els articles, la part més llegidora per la seua varietat, i la resta, els estudis i les ressenyes. El llibre també compta amb un pròleg —de Verònica Cantó, secretària de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua—, una bibliografia i una «Cibergrafia» (anoteu el neologisme, que ja circula en castellà, però encara no el tenim incorporat als recursos normatius del català). Entre els vuitanta «articles» que inclou el volum i els disset «estudis» es toca una tipologia de temes, que a voltes s'entrellacen, i que podríem resumir així:

- 1) denúncia dels calcs del castellà que s'introdueixen sibil·linament,
- 2) proposta de revisió d'alguns aspectes dels diccionaris normatius,
- 3) aportacions al coneixement del català, i
- 4) crítica a l'adopció de formes de l'estàndard del català central pels valencians.

Un dels calcs del castellà en què Reig insisteix (p. 27-30 i 167-169) és el dels diferents graus d'humitat que expressen els verbs *eixamorar-eixugar-assecar*, matisos semàntics que tendeixen a desaparèixer a causa de la manca de gradació expressiva del castellà *secar*. El nostre autor demana la revisió del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (*DIEC*) perquè aplica la reducció castellana en l'exemple «Poseu la roba estesa al sol perquè s'assequi» (dins *assecar*) i critica la introducció del terme *assegador de mà* (per al cabell) que fa el TERMCAT. En ambdós casos, tocaria usar el verb *eixugar* o el substantiu *eixugador* perquè tant la roba com el cabell, en les accions assenyalades, no perden mai la seua humitat constituent. Una altra denúncia que es repeteix al llibre és la del parell *guarda-espatles* (o *guardaespatlles*) / *guardaesquenes* (p. 144-145 i 190-192), consagrats, respectivament, al *DIEC* i al *Diccionari normatiu valencià* (*DNV*), de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, cosa que ell critica perquè els considera formats a partir del model del castellà *guardaesपालdas*, el qual, al seu torn, respon a la tendència castellana a expressar en plural realitats que són singulars (com *buenos días*, *buenas tardes* o *buenas noches*, p. 47-50). També inspirades en la llengua castellana serien la sinonímia entre *coure* i *picar* (104-106) i l'equivalència del català *pota* i el castellà *pata* (p. 273-281), ambdues beneïdes igualment pels dos diccionaris normatius (*DIEC* i *DNV*).

Altres calcs són més bàsics i, lògicament, no comporten cap crítica a la normativa establida en català sinó als parlants als quals se'ls «transparenta» el castellà i diuen, entre d'altres coses (p. 65-68): *manar* per *enviar* (p. 87-89), *que* per *quin/quina/quins/quines* (p. 132), *escoltar* per *sentir* (p. 195), etc. Això pel que fa al lèxic i, sobretot, entre valencians. Si entrem en els altres components de la gramàtica i continuem sense eixir del País Valencià, ens trobem amb reduccions fonètiques entre *joc* i *lloc* (p. 82-83) o *deu* i *Déu* (p. 91-92), canvis morfològics com el de gènere en *el caloret* o *la front* (p. 122-123), o confusions sintàctiques entre el passat i el futur a causa de la introducció de la perífrasi d'imminència castellana en casos com «ara ho vaig a dir» o «l'any que ve vaig a anar-me'n de vacances a Itàlia» (p. 165, 184). Segons Reig: «Qui parla una llengua no es pot permetre usar paraules o construccions que creen confusió en qui l'escolta» (p. 184). Però els neoparlants, que parteixen de l'estructura mental del castellà, deuen trobar «molest» el perfet perifràstic (*vaig dir, me'n vaig anar*) perquè se'ls representa com un futur. En aquest sentit, el valencià central, que manté prou viu el perfet simple (*diguí, me n'ant*) i és usat per la majoria de nous parlants valencians, no sent tant de rebuig per la perífrasi d'imminència com el valencià septentrional i meridional, que usen amb preferència el perfet perifràstic, tal com fa la resta del català.²

1. Busqueu el *borum* i els *gospins* al *Diccionari català-valencià-balear* (*DCVB*).

2. Josep Lacreu, lingüista i parlant tradicional del valencià central, en un llibre sobre la llengua normativa (*Més que paraules*, València, 2018: 122-127), no rebutja la construcció perifràstica referida.

Entre les aportacions de Reig a un millor coneixement de la nostra llengua, podem destacar les contingudes als estudis «Sobre la locució *donar pena*» (p. 290-293), on corregeix el *DNV* perquè una de les accepcions que inclou d'aquesta frase feta, la de 'commoure, emocionar', hauria d'expressar-se amb *fer pena*;³ «Tindre més sort que un gos que s'ofega», en què descobrim que el significat és 'tindre molta sort', tot el contrari del que diuen el *DCVB* i el *DNV*, i, finalment, «La locució conjuntiva concessiva *mas que*» (p. 347-357), que conté un cabal important de citacions d'aquesta conjunció des de la llengua antiga a la moderna i que, a pesar d'això, no és considerada normativa. I des d'un punt de vista més anecdòtic, són interessants els descobriments que ens fa en els articles «¿Erra que erra?» (p. 180-181) i «La bota malaia i la gota xinesa» (p. 214-215). En el primer ens fa veure que l'expressió que l'encapçala no té res a veure amb el nom de la lletra sinó amb una interjecció de l'àrab hispànic que va passar a l'andalús, d'aquí al castellà general,⁴ i d'aquí al *DNV*. I en el segon ens resol ja des del títol un malentès: no podem parlar de "gota malaia" sinó que hem de dir 'gota xinesa'.

Quant a les crítiques que introdueix el nostre autor a l'adopció de formes de l'estàndard del català central entre els valencians, el llibre en va ple. No és que Eugeni Reig siga contrari a la unitat de la llengua, per descomptat, ja que en un dels seus articles de premsa afirma: «Jo considere, per consegüent, que la denominació hauria de ser *català* quan ens volem referir al conjunt de la llengua» (p. 185-186). Ara bé, ell s'enfureix quan veu que molts valencians ignoren el parlar tradicional del poble i empen les formes estàndard popularitzades des del model català central, amb més motiu quan ell considera que tenen un origen castellà, com ara *tarda* o *abans d'ahir* (p. 44-46). En aquesta línia arremet contra els mestres que posen en dubte la correcció de les formes genuïnes valencianes i promouen entre el seu alumnat l'ús de les que tenen origen en la Catalunya oriental, com ara *sortir* per *eixir* (p. 138-140) o *endavant* per *avant*, *feina* per *faena*, els plurals plans sense la /-n/ subjacent, com en el cas d'*homes* per *hòmens* (p. 148), *gana* per *fam* (p. 152-153) o *demà-passat* per *després-demà* (p. 165).

Si passem al capítol de les ressenyes, en destacarem tres, dues que tracten sobre sengles contribucions fonamentals a la filologia catalana: la del *Petit atlas lingüístic del domini català* (p. 372-377) i la del *Diccionari de fraseologia (segles XVII-XXI)* (p. 378-403),⁵ i una altra que, fins a cert punt, és una aplicació del tema del darrer llibre a un relat literari (*La velleta refranyera*, 2010). La recensió de l'obra dirigida per Joan Veny es dedica concretament als dos primers volums (2007 i 2009) però pot ser vàlida per als set volums fins ara publicats (2019) perquè els comentaris de Reig s'adrecen a aspectes generals de l'obra de l'*Atlas Lingüístic del Domini Català (ALDC)*. Així, després de qualificar l'atles *petit* de «tresor lingüístic» i d'elogiar les explicacions sobre cada fenomen que s'hi tracta, crítica la manca de justificació prèvia sobre la representació gràfica dels mapes, la petitesa d'alguns a causa d'haver encabit en la mateixa pàgina les explicacions dels fenòmens i, sobretot, Reig es mostra molt crític amb el fet que la seua ciutat, Alcoi, no haja estat triada com a representativa de la zona que ocupa. (Entre d'altres arguments en contra de la tria efectuada, Beneixama —la majoria plenament justificables—, dona una llista de paraules que difereixen entre Alcoi i Beneixama, però no es fixa que la Torre de les Maçanes, una altra localitat propera seleccionada, presenta moltes de les solucions «alcoianes»).

La ressenya del voluminós *Diccionari de fraseologia* (2017), del prolífic Joaquim Martí, de la Universitat de València, igualment elogiosa al principi, pren cap a la mitjanja una deriva crítica a partir del que Reig considera que el seu autor podria haver fet i no ha fet, especialment en allò que afecta la fraseologia *alcoiana* (autèntic taló d'Aquihles del nostre autor ressenyat). I com a corol·lari de la seua recensió, Reig proposa «l'elaboració d'un nou diccionari de fraseologia lèxica valenciana», amb la qual cosa la immensa tasca que representa l'obra de Martí queda relativament infravalorada. Això sí: la versió curta de la ressenya, la que va ser publicada a *Caplletra* (p. 397-403), presenta unes crítiques més atenuades.

3. Es pot completar aquest estudi amb l'article «Els usos inadequats del verb *donar*» (p. 188-189).

4. L'article *herre* del *Diccionario de la Lengua Española*, com apunta Reig, inclou l'explicació. Es pot completar al *Vocabulario andaluz* d'Antonio Alcalá (Madrid, Gredos, 1980).

5. En realitat, hi ha dues versions seguides d'aquesta última ressenya, la primera que apareix no es va arribar mai a publicar, i la segona, més breu, va aparèixer a *Caplletra* (Primavera 2018).

Finalment, la ressenya de l'obra literària referida, del també alcoià Jordi-Raül Verdú, és una excusa per a posar en circulació la cultura popular d'Alcoi; a pesar d'això, Reig esmena moltes de les expressions que hi apareixen i, fins i tot, es permet aconsellar a l'autor del relat que evite «la fraseologia lèxica de caire escatològic» (p. 368) quan resulta que ell mateix, unes pàgines més arrere del seu llibre repeteix fins a nou vegades la frase feta «anar com (a) *cagalló* per séquia» (p. 320-321).

En aquesta línia, també detectem alguns aspectes del llibre de Reig que no s'adiuen amb la cura exquisida que ell té pels continguts que aporta i per la recomanació d'expressions més ajustades al tarannà de la nostra llengua. Cal fer constar, això sí, que aquests detalls representen una mínima part en el conjunt de l'obra i que no la desmereixen en absolut, però creiem que és la nostra obligació donar-los a conèixer. En l'apartat de continguts, el seu estudi titulat «¿El taüt o la taüt?» (p. 241-243), en què reivindica que «*taüt*, en valencià, és i ha sigut sempre del gènere femení», no té en compte la segmentació entre article i substantiu per a resoldre un possible castellanisme en relació amb el gènere (cast. *el ataúd* > val. *l'ataüt* > la *taüt*; cast. *un ataúd* > val. *una taüt*).⁶ Reig esmenta alguna documentació antiga, sobretot a través del *DCVB* i del *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana (DeCat)*, de Joan Coromines,⁷ però no planteja els dubtes que aquest darrer filòleg exposa sobre el lligam entre l'evolució d'aquest mot i el gènere. Els altres detalls de continguts són menors: a Jaume Gassull no se li ha atribuït mai l'autoria de les *Regles de esquivar vocables* (p. 58), i el Decret de Nova Planta no es va aplicar mai al País Valencià sinó al Principat de Catalunya (1716); el Regne de València havia estat castigat set anys abans (1707) amb l'Abolició dels Furs, després de la qual va sobrevenir la prohibició del català com a llengua institucional, però aquest fet no marca tampoc el començament de la castellanització de la nostra llengua, com afirma Reig, la qual és anterior (p. 109).

Pel que fa a l'expressió de Reig, també hem de fer algunes puntualitzacions sobre alguns usos lingüístics seus que no semblen distraccions. El primer és el cas del mot *tapó*. Quan ell explica la incongruència que suposa el terme *llevataps* (p. 31), es basa en el fet que «els catalans [...] no diuen *llevar*, diuen *treure*» i «els valencians [...] no diem *tap*, diem *tapó*». Deixant de banda ara el que *diuen* «els catalans», si ara entràvem en allò que *realment diem* els valencians, ens col·locaríem en un àmbit d'anàlisi dialectològica que no creiem que siga el que persegueix Reig en el seu treball. I si és que el nostre autor pretén reivindicar la incorporació de *tapó* al diccionari normatiu, potser hauria de justificar-ho. El segon és l'ús de *vàries*, però no com a adjectiu, que és com correspon al català: «Pot ser alguna o *vàries* d'aquestes coses» (p. 84). I el tercer és que empra la preposició *front a* com ho fa el castellà: «No podem restar indiferents *front als atacs*» (p. 136), que és un calc de *frente a* allà on caldria usar *enfrent de*. I ja sense una transcendència normativa, podem esmentar altres tres casos, dos que segurament responen a errors de picatge o de revisió «superficial» de proves d'impremta: el mot *espectrògraf*, que és un analitzador de l'ona sonora, apareix primer sota la forma *espectògaf*, sense les dues *-r-*, i, tot seguit, sota la forma *espectògraf*, amb la segona *-r-* només (p. 95), i el pronom *ens* es transcriu sense la *-s* final en la frase «*en hauran aniquilat*» (p. 136). I el darrer cas és de la utilització d'una paraula no registrada als diccionaris coneguts (*DIEC*, *DNV*, *DCVB*) i que ell tampoc no explica als lectors: *catem*. El mot en qüestió només apareix en la frase feta «(ser) bo com la mel de *catem*» (p. 378, 395) i s'originà a partir de la reducció de «ca Telm», el nom d'una botiga alcoiana que venia una mel tan bona que va adquirir fama en bona part del sud valencià.⁸ Però de cara a la resta del País Valencià i dels Països Catalans, on se suposa que hi ha els destinataris majoritaris d'aquest llibre, caldria explicar el terme.

6. A la pàgina 127 sí que presenta la forma castellana (*el ataúd*) però tampoc no la relaciona amb una possible influència sobre la forma valenciana.

7. És curiós que tant el *DCVB* com el *DeCat* aporten una mateixa cita del *Llibre dels Fets* que presenta el mot *taüt* com a femení («en una taut a Darocha»), el qual, però, en tres edicions diferents de la crònica de Jaume I, apareix com a masculí: «en un taüt a Daroca» (R. Baldaquí, ed., 2007, *Crònica, o comentari del gloriosíssim e invictíssim rey en Jacme*, València, 1557, Alicante, Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert; F. Soldevila, ed., 2008, *Les quatre grans Cròniques. I. Llibre dels feits del rei En Jaume*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans; A. Ferrando i V. J. Escartí, ed., 2010, *Llibre dels Feits del Rei En Jaume*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua).

8. <<http://www.einesdellengua.com/Fitxes/Textos/C/catem.htm>>.

I ja per acabar el recorregut que hem fet per *Des del meu racó*, no voldríem deixar d'aconsellar-ne la lectura tant a especialistes com a profans en lingüística perquè Eugeni Reig escriu per a tothom i ho fa amb una gran passió; amb passió per restituir la genuïtat de molts trets de la llengua catalana que s'han castellanitzat i, amb més passió encara, per mostrar amb orgull la vàlua del seu parlar local. Certament, els qui provenim de varietats que no s'han conservat tan bé com la seua, sentim enveja per la facilitat amb què brolla del seu teclat la paraula justa i la frase genuïna. I el que diem no és elogi gratuït sinó que es pot verificar repassant la presència, entre els alcoians il·lustres,⁹ dels qui han fet ús de la seua llengua com a eina de treball per tota la catalanitat lingüística: des dels enyorats Ovidi Montllor, Isabel-Clara Simó o Joan Valls fins a l'elenc alcoià d'estrelles de l'escena i del professorat de filologia catalana que exerceix arreu.¹⁰ Per això, tant aquest llibre com la resta de la producció bibliogràfica d'Eugeni Reig són una bona mostra de la contribució que ha fet la comunitat de parla d'Alcoi al valencià en particular i a tot el català en general.

Brauli MONTOYA ABAT
Universitat d'Alacant

ROSSICH, Albert (2019): *Dos panegírics d'Andreu Rey d'Artieda (1604) i Vicent Garcia (1613) pronunciats a l'Estudi General de Lleida. Edició crítica*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 284 p.

Vet aquí una obra que, tot i que pot semblar només un treball erudit sobre uns textos literaris relatius a l'Estudi General de Lleida en època barroca —que ho és—, ofereix molt més del que el títol és capaç de reflectir. Vagi per endavant que l'obra va merèixer el 5è Premi Internacional de Recerca en Filologia Catalana Joan Solà, concedit al 2018, el qual constitueix un estímul de primer ordre pel fet de ser una distinció prestigiosa en l'àmbit de la filologia catalana.

Però comencem amb la descripció del volum. Aquest ve encapçalat per un breu «Davantal» o resum, que ens avança succintament allò que es desplegarà exhaustivament en les pàgines successives. Hi recull quatre consideracions de rellevància, totes inèdites:

- L'*Oració panegírica a Vicent Santfeliu*, atribuïda tradicionalment a Vicent Garcia, va ser recitada al 1604 i l'autoria, amb tota probabilitat, ha de traslladar-se a un literat valencià: Andreu Rey d'Artieda.
- L'*Oració panegírica a Felip de Berga*, pronunciada al 1613, ben coneguda i d'autoria segura de Garcia, depèn del text anterior.
- Vicent Garcia no va néixer a Tortosa sinó a Saragossa.
- El gènere del panegíric, avui dia d'avaluació desencertada, ha de ser considerat en el seu context com un conjunt textual de gran prestigi cultural i d'elevada exigència literària.

Això promès, el volum es divideix en dues grans parts. La primera engloba diversos apartats dedicats, primer, a l'*Oració* de 1604; després, a l'*Oració* de Garcia. La segona part conté l'edició crítica dels dos panegírics, precedida d'un capítol descriptiu dels testimonis de cadascuna de les obres, tant manuscrits com impresos. Tanquen el volum les referències bibliogràfiques i quatre apèndixs.

Vegem-ho amb més detall. La primera part disposa els materials relatius a cadascun dels dos panegírics de manera més o menys simètrica: un apartat sobre l'autor, l'anàlisi del text panegíric, la investi-

9. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Llista_d%27alcoians_c%C3%A8lles>.

10. Entre els docents, la producció lingüística és també destacable. Citem a tall d'exemple una obra que el nostre autor ressenyat ha oblidat d'incloure al seu llibre: *Tresor del valencià meridional. Diccionari temàtic i fraseològic* (O. Carbonell, J. Tormo i J. Colomina, 2012, Alacant: Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert).